



## Gymnázium a obchodní akademie Chodov

Smetanova 738, 357 35 Chodov

**Číslo projektu:** CZ.1.07/1.5.00/34.0367

**Šablona:** Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT

**Pořadí šablony a sada:** I/7

**Materiál:** VY\_32\_INOVACE\_MAUT.5

**Vytvořený ve školním roce:** 2012/2013 (duben 2013)

**Téma:** Karel Čapek – charakteristické rysy pohádek

**Předmět a třída:** Český jazyk a literatura, septima osmiletého gymnázia

**Anotace:** Při práci s pracovním listem žáci nejprve použijí internet

– doplní informace k jednotlivým skupinám pohádek. Dále už pracují s připraveným textem. Vždy si přečtou obě ukázky a jejich porovnáním formulují charakteristický rys Čapkových pohádek.

**Autor:** Sylva Jozefyová

**Klíčová slova:** Karel Čapek, pohádka, novelistická (moderní) pohádka, fabulace, rozvoj jazykové zásoby, hromadění synonym, užívání novotvarů, nespisovná čeština

**Ověřený dne:** 25. 4. 2013



evropský  
sociální  
fond v ČR



EVROPSKÁ UNIE



MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,  
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY



OP Vzdělávání  
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

## Charakteristické rysy Čapkových pohádek

### Vysvětlete jednotlivé typy pohádek:

**pohádka** = prozaický žánr lidové slovesnosti s poutavým dějem, v němž dobrý, statečný a obětavý hrdina překonává nástrahy a nebezpečí, aby splnil obtížný a záslužný úkol, a to s pomocí nadpřirozených bytostí nebo kouzelných předmětů

- podle povahy hrdinů a děje rozeznáváme několik skupin pohádek:

1. kouzelné pohádky - klasické
2. zvířecí pohádky – hlavními postavami jsou zvířata; mají blízko k bajce, ta je ale žánrem umělé literatury
3. legendární pohádky – vystupují zde zjednodušené a zlidštěné biblické postavy
4. novelistické (moderní) pohádky – je omezena fantastika, hrdina se může spoléhat jen na vlastní sílu a důvtip, jen v některých motivech se objevují prvky klasické pohádky

### Devatero pohádek (1932) – novelistické (moderní) pohádky

**Srovnajte vždy obě ukázky a formulujte charakteristický rys Čapkových pohádek:**

#### **1. místem děje jsou často skutečná místa**

Za sedmero horami a sedmero řekami v dalekém království žil jednou jeden král a královna a tuze je rmoutilo, že nemají děti. Když už nedoufali a smířili se s tím, že dožijí v samotě, narodila se jim dceruška. Dali jí jméno Růženka. ...

To už je tuze dávno, co vedl na hoře Hejšovině kouzelnickou živnost kouzelník Magiáš. ...

Tak ten Magiáš jednou seděl před svou kouzelnickou slují a jedl švestky. Když se chtěl rozkřiknout na pomocníka Vincka, spolkl švestku i s peckou a ta pecka mu zaskočila a vzpříčila se v krku. ...

Když to Vincek viděl, letěl do Hronova pro pana doktora. Ten chtěl pecku vyoperovat, ale k operaci si přivolal kolegy doktory z Úpice, Kostelce a Hořiček. ...

#### **2. pohádkové postavy jsou polidštěny**

**- nenajdeme zde vyloženě „zlé“ postavy; tyto postavy jsou spíše k politování**

Zlý a ukrutný Mrakomor unesl krásnou princeznu. Držel ji na svém hradě daleko v temných horách. Chtěl se s ní oženit. Ona však odmítala jeho bohatství a moc vládnout temnou silou všem lidem.

Proto ji zaklel v šerednou stařenu. Statečný mlynář, který ji tajně miloval, se vydal princeznu osvobodit. Mrakomor byl však nepřemožitelný, protože svůj život ukryl do skleněného srdce zavěšeného na zlatém řetízku, který nosil neustále na krku. Kouzelný stařeček prozradil mlynáři Mrakomorovo tajemství. Osvobodit princeznu může jen velká láska, statečnost a zničení přívěsku.

V dlouhém a nelitostném souboji s Mrakomorem se podařilo mladému mlynáři dřevěnou holí, kterou mu daroval kouzelný stařeček, zasáhnout skleněné srdce a rozbít ho. Tím zmizela kouzelná moc Mrakomora a on se proměnil v temný mrak. Šeredná stařena zmizela a před mlynářem stála krásná princezna. Brzy se konala v královském paláci velká svatba. A pokud nezemřeli, žijí a vládnou ve svém království dodnes.

U nás v Úpě za havlovickou lávkou, v kořání vrb a olší žil starý vodník, Joudal se jmenoval; byl to takový mrzout, neruda, bručoun a kakabus, někdy dělal povodně a občas i topil děti, když se koupaly; zkrátka lidé ho v té řece neradi viděli. Jednou na podzim ke mně do ordinace přijde děda, fráček má zelený a na krku červený šátek a huhlá: „Pane dochtor, já jsem chyt ňákou náchladu nebo nádchu; mě tuhle pšká, tadyhle píchá, v kříži mě bolí, v kloubech mně loupe, kašel mám, div se nestrhám, a rýmu jako trám; tak bych prosil o nějaké užívání.“ Já ho vyšetřím a povídám:

„Dědečku, to je revma. Vy se musíte držet v suchu a teplu.“ „To asi nepude,“ huhlá děda, „já jsem totiž havlovický vodník, pane dochtor.“ Tak jsem mu poradil, aby se přestěhoval někam k horkým pramenům. A ten havlovický hastrman měl ten rozum a poslechl; usadil se na Slovensku v horkém zřídle a vytahuje z hlubin země tolik vody, že na tom místě je teď věčný teplý pramínek. A v tom horkém zdroji se koupají lidé a taky jim to dělá dobře na revma. ...

### **3. fabulace = rozkošnická záliba ve vypravování**

viz předchozí ukázka

Zlý a ukrutný Mrakomor unesl krásnou princeznu. ...

Zatímco Vincek běžel pro pány doktory, posadil se hronovský doktor vedle kouzelníka Magiáše, zapálil si viržinku, a aby jim lépe utekl čas, začal vypravovat příběh o princezně solimánské. Když doktor dopověděl pohádku, přivedl Vincek všechny pány doktory. Po poradě konstatovali, že se jedná o velmi zajímavý případ. Kostelecký pan doktor ale tvrdil, že měl případy zajímavější, jako ten o Hejkalovi z Krákorky. Když skončil s vypravováním, ozval se úpický doktor, že i on měl velmi zajímavý případ, a začal vypravovat, jak léčil havlovického vodníka. Doktor z Hoříček se nechtěl nechat zahanbit, a proto přidal i svůj příběh – případ rusálky, co si pochroumala nožičku. Nakonec došlo i na operaci kouzelníka Magiáše.

### **4. rozvoj jazykové zásoby čtenáře – hromadění synonym, užívání novotvarů atd.**

→ učí čtenáře hrát si s jazykem

„A jejej,“ řekl doktor, který byl filuta, liška podšitá, lišák drbaný, kostelník pálení, kos vykutálený a šibal mazaný, neboť měl za ušima ...

Jde člověk v noci lesem a najednou to za ním zahejká, zakřičí, zaúpí, zakvílí, zavyje nebo se tak hrozně zachechtá. To se rozumí, člověk se vyděsí na smrt, taková hrůza na něj padne, a on běží, pádí, utíká, div duši strachem nevytrousí.

Vítám vás, páni kolegové. Pacient naznačuje, že spolkl švestku nebo slívu nebo pecku. Podle mého skromného názoru jeho choroba je prudká švestikida. Hoříčský doktor však soudil, že je to dusivá slivitida. Kostelecký doktor byl ale přesvědčen, že se jedná o hrtanovou peckitidu. Úpický doktor pak navrhl, aby se shodli na rozpoznání, že u pana Magiáše se dostavila prudká švestkohrtanová peckoslivitida.

Tedy toho pana Kolbabu, povoláním listonoše a pošťáka, nějak omrzelo jeho pošťácké řemeslo: co prý se takový listonoš nachodí, naběhá, nadrandí, nalítá, nahoní a našlape ...

Jestli si, děti, myslíte, že vodníci nejsou, tak vám tedy říkám, že jsou, a jací! ...

... To se rozumí, že vodník může dělat jen to řemeslo, ve kterém je něco od vody; tak třeba může být závodníkem nebo podvodníkem, může psát do novin úvodníky, může být průvodcem nebo průvodčím, může se vydávat za vévodu, za člověka vznešeného původu nebo za majitele velkozávodu - zkrátka nějaká voda v tom musí být.

Každá kapička zachytila kousek jeho hlasu. A proto už není voda němá. Proto zvoní, cinká, ševlí a šeptá, zurčí a bublá, šplouchá, šumí, hučí, ropotá, úpí a kvílí, burácí, řve, ječí a hřímá, sténá a vzdychá a směje se, hraje jako na stříbrnou harfu, klokotá jako balalajka, zpívá jako varhany, duje jako lesní roh a hovoří jako člověk v radosti nebo žalu.

**Zdroje:**

KARPATSKÝ, Dušan. Malý labyrint literatury. Praha: Albatros nakladatelství, a. s., 2001, ISBN 13-238-KMČ-001.

ČAPEK, Karel. Devatero pohádek. Praha: Albatros, nakladatelství pro děti a mládež, 1972, ISBN 13-707-72.

## Charakteristické rysy Čapkových pohádek

**Vysvětlete jednotlivé typy pohádek:**

**pohádka** = prozaický žánr lidové slovesnosti s poutavým dějem, v němž dobrý, statečný a obětavý hrdina překonává nástrahy a nebezpečí, aby splnil obtížný a záslužný úkol, a to s pomocí nadpřirozených bytostí nebo kouzelných předmětů

- podle povahy hrdinů a děje rozeznáváme několik skupin pohádek:

1. kouzelné pohádky - ...
2. zvířecí pohádky – ...
3. legendární pohádky – ...
4. novelistické (moderní) pohádky – ...

### Devatero pohádek (1932) – novelistické (moderní) pohádky

**Srovnejte vždy obě ukázky a formulujte charakteristický rys Čapkových pohádek:**

**1. ...**

Za sedmero horami a sedmero řekami v dalekém království žil jednou jeden král a královna a tuze je rmoutilo, že nemají děti. Když už nedoufali a smířili se s tím, že dožijí v samotě, narodila se jim dceruška. Dali jí jméno Růženka. ...

To už je tuze dávno, co vedl na hoře Hejšovině kouzelnickou živnost kouzelník Magiáš. ...

Tak ten Magiáš jednou seděl před svou kouzelnickou slují a jedl švestky. Když se chtěl rozkřiknout na pomocníka Vincka, spolkl švestku i s peckou a ta pecka mu zaskočila a vzpříčila se v krku. ...

Když to Vincek viděl, letěl do Hronova pro pana doktora. Ten chtěl pecku vyoperovat, ale k operaci si přivolal kolegy doktory z Úpice, Kostelce a Hoříček. ...

**2. ...**

Zlý a ukrutný Mrakomor unesl krásnou princeznu. Držel ji na svém hradě daleko v temných horách. Chtěl se s ní oženit. Ona však odmítala jeho bohatství a moc vládnout temnou silou všem lidem. Proto ji zaklel v šerednou stařenu. Statečný mlynář, který ji tajně miloval, se vydal princeznu osvobodit. Mrakomor byl však nepřemožitelný, protože svůj život ukryl do skleněného srdce zavěšeného na zlatém řetízku, který nosil neustále na krku. Kouzelný stařeček prozradil mlynáři Mrakomorovo tajemství. Osvobodit princeznu může jen velká láska, statečnost a zničení přívěsku. V dlouhém a nelitostném souboji s Mrakomorem se podařilo mladému mlynáři dřevěnou holí, kterou mu daroval kouzelný stařeček, zasáhnout skleněné srdce a rozbít ho. Tím zmizela kouzelná moc Mrakomora a on se proměnil v temný mrak. Šeredná stařena zmizela a před mlynářem stála krásná princezna. Brzy se konala v královském paláci velká svatba. A pokud nezemřeli, žijí a vládnu ve svém království dodnes.

U nás v Úpě za havlovickou lávkou, v kořání vrb a olší žil starý vodník, Joudal se jmenoval; byl to takový mrzout, neruda, bručoun a kakabus, někdy dělal povodně a občas i topil děti, když se koupaly; zkrátka lidé ho v té řece neradi viděli. Jednou na podzim ke mně do ordinace přijde děda, fráček má zelený a na krku červený šátek a huhlá: „Pane dochtor, já jsem chyt ňákou náchladu nebo nádchu; mě tuhle pšká, tadyhle píchá, v kříži mě bolí, v kloubech mně loupe, kašel mám, div se nestrhám, a rýmu jako trám; tak bych prosil o nějaké užívání.“ Já ho vyšetřím a povídám:

„Dědečku, to je revma. Vy se musíte držet v suchu a teplu.“ „To asi nepude,“ huhlá děda, „já jsem totiž havlovický vodník, pane dochtor.“ Tak jsem mu poradil, aby se přestěhoval někam k horkým pramenům. A ten havlovický hastrman měl ten rozum a poslechl; usadil se na Slovensku v horkém zřídle a vytahuje z hlubin země tolik vody, že na tom místě je teď věčný teplý pramínek. A v tom horkém zdroji se koupají lidé a taky jim to dělá dobře na revma. ...

### 3. ...

viz předchozí ukázka

Zlý a ukrutný Mrakomor unesl krásnou princeznu. ...

Zatímco Vincek běžel pro pány doktory, posadil se hronovský doktor vedle kouzelníka Magiáše, zapálil si viržinku, a aby jim lépe utekl čas, začal vypravovat příběh o princezně solimánské. Když doktor dopověděl pohádku, přivedl Vincek všechny pány doktory. Po poradě konstatovali, že se jedná o velmi zajímavý případ. Kostecký pan doktor, ale tvrdil, že měl případy zajímavější, jako ten o Hejkalovi z Krákorky. Když skončil s vypravováním, ozval se úpický doktor, že i on měl velmi zajímavý případ a začal vypravovat, jak léčil havlovického vodníka. Doktor z Hoříček se nechtěl nechat zahanbit, a proto přidal i svůj příběh – případ rusálky, co si pochroumala nožičku. Nakonec došlo i na operaci kouzelníka Magiáše.

### 4. ...

„A jejej,“ řekl doktor, který byl filuta, liška podšitá, lišák drbaný, kostelník pálení, kos vykutálený a šibal mazaný, neboť měl za ušima ...

Jde člověk v noci lesem a najednou to za ním zahejká, zakřičí, zaúpí, zakvílí, zavyje nebo se tak hrozně zachechtá. To se rozumí, člověk se vyděsí na smrt, taková hrůza na něj padne, a on běží, pádí, utíká, div duši strachem nevytrousí.

Vítám vás, páni kolegové. Pacient naznačuje, že spolkl švestku nebo slívu nebo pecku. Podle mého skromného názoru jeho choroba je prudká švestikida. Hoříčský doktor však soudil, že je to dusivá slivitida. Kostecký doktor byl ale přesvědčen, že se jedná o hrtanovou peckitidu. Úpický doktor pak navrhl, aby se shodli na rozpoznání, že u pana Magiáše se dostavila prudká švestkohrtanová peckoslivitida.

Tedy toho pana Kolbabu, povoláním listonoše a pošťáka, nějak omrzelo jeho pošťácké řemeslo: co prý se takový listonoš nachodí, naběhá, nadrandí, nalítá, nahoní a našlape ...

Jestli si, děti, myslíte, že vodníci nejsou, tak vám tedy říkám, že jsou, a jací! ...

...To se rozumí, že vodník může dělat jen to řemeslo, ve kterém je něco od vody; tak třeba může být závodníkem nebo podvodníkem, může psát do novin úvodníky, může být průvodcem nebo průvodčím, může se vydávat za vévodu, za člověka vznešeného původu nebo za majitele velkozávodu - zkrátka nějaká voda v tom musí být.

Každá kapička zachytila kousek jeho hlasu. A proto už není voda němá. Proto zvoní, cinká, ševlí a šeptá, zurčí a bublá, šplouchá, šumí, hučí, ropotá, úpí a kvílí, burácí, řve, ječí a hřímá, sténá a vzdychá a směje se, hraje jako na stříbrnou harfu, klokotá jako balalajka, zpívá jako varhany, duje jako lesní roh a hovoří jako člověk v radosti nebo žalu.